

การเดินทางไปสอบจอหงวนในกวีนิพนธ์ฉือราชวงศ์ซ่ง

ภุริวรรณ วรานุสาสน์¹

บทคัดย่อ

การสอบจอหงวนหรือการสอบคัดเลือกเข้ารับราชการในสมัยโบราณของจีนมีบทบาทอย่างมากในสมัยราชวงศ์ซ่ง เพราะนอกจากจะเป็นการดำเนินตามนโยบายมุ่งเน้นพลเรือนก่อนปรนทหารแล้ว ยังเป็นการยกระดับสถานภาพทางสังคมให้แก่ปัญญาชนในการก้าวเข้าสู่การเป็นขุนนาง กวีนิพนธ์ฉือราชวงศ์ซ่ง สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการไปสอบจอหงวนว่าเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งเกียรติยศและชื่อเสียง ขณะเดียวกันก็สะท้อนถึงอารมณ์ความรู้สึกของกวีขณะการเดินทางไปสอบและเมื่อต้องประสบกับความผิดหวังเมื่อสอบไม่ผ่าน การเดินทางไปสอบจอหงวนเป็นการแสดงให้เห็นถึงแนวคิดของการได้เป็นขุนนาง ซึ่งการได้เป็นขุนนางนี้คือการดำเนินตามแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับขุนนางให้ปรากฏเป็นจริง

คำสำคัญ การสอบจอหงวน กวีนิพนธ์ฉือราชวงศ์ซ่ง

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาจีน ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ พิชญ์โลก

การสอบจอหงวนหรือการสอบเข้ารับราชการ (科举制度 kējǔ zhìdù) คือการสอบเพื่อคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการในสมัยโบราณของจีน มีขึ้นครั้งแรกในสมัยราชวงศ์สุย (隋朝 Suícháo ค.ศ. 605) และยกเลิกการสอบลงในสมัยราชวงศ์ชิง (清朝 Qīngcháo ค.ศ. 1905) รวมระยะเวลาการใช้ระบบการสอบนี้ยาวนานถึง 1300 ปี ในสมัยราชวงศ์ซ่ง (宋朝 Sòngcháo ค.ศ. 960-1279) เป็นสมัยที่มีการปรับปรุงเนื้อหาวิชาที่ใช้ในการสอบ รวมถึงมีการจัดระบบการสอบจอหงวนให้มีความรัดกุมและชัดเจนเป็นธรรมเนียมมากยิ่งขึ้นกว่าในสมัยก่อน

การคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการแต่เดิมนั้น จะใช้วิธีการคัดเลือกจากตระกูลขุนนางหรือได้รับการสนับสนุนจากขุนนางและชนชั้นสูง ก่อให้เกิดการทุจริตและรับสินบนในราชสำนัก ต่อมาในสมัยราชวงศ์ถัง (唐朝 Tángcháo ค.ศ. 618-907) จึงได้เกิดการสอบเข้ารับราชการขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยมีจุดประสงค์เพื่อลดการทุจริตและรับสินบนของขุนนาง รวมทั้งยังเป็นการเพิ่มโอกาสให้กับปัญญาชนที่ยากจนแต่มีความสามารถจริง ได้มีโอกาสเข้ารับราชการ แต่จำนวนผู้ผ่านการสอบนั้นค่อนข้างน้อย จนกระทั่งในสมัยราชวงศ์ซ่ง จึงได้มีการเปลี่ยนกฎเกณฑ์วิธีการสอบขึ้นใหม่ เพื่อให้ผู้เข้าสอบสามารถสอบได้จำนวนมากขึ้น เนื่องจากราชสำนักซึ่งมีความต้องการข้าราชการจำนวนมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ตามนโยบาย

มุ่งเน้นพลเรือนผ่อนปรนทหาร (重文轻武 zhòngwén qīngwǔ) ของจักรพรรดิที่ให้ความสำคัญกับข้าราชการพลเรือนมากกว่า ข้าราชการฝ่ายทหาร (许璇, 2008: 41) และเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ราชสำนักต้องการลดอำนาจของกลุ่มขุนนางและชนชั้นสูง องค์จักรพรรดิจะเป็นผู้ลงมำกำกับการสอบคัดเลือกขั้นสุดท้ายด้วยพระองค์เอง ซึ่งการที่องค์จักรพรรดิเป็นผู้คัดเลือกด้วยพระองค์เองนี้ ส่งผลให้เกิดการรวมอำนาจไว้ที่จักรพรรดิอย่างแนบเนียน (Elman, 2000:206) ดังนั้น การสอบจอหงวนในสมัยราชวงศ์ซ่ง จึงมีความสำคัญต่อฐานอำนาจของจักรพรรดิโดยตรง ขณะเดียวกันการสอบจอหงวนก็เป็นเส้นทางไปสู่การเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคม (social mobility) ของคนในสมัยราชวงศ์ซ่ง กล่าวคือ การสอบเปิดกว้างสำหรับบุคคลทั่วไป ไม่ว่าจะเกิดในชนชั้นใดของสังคมก็มีโอกาสเข้าสอบได้ทั้งสิ้น หากมีความรู้ความสามารถก็สามารถเข้ารับราชการเป็นขุนนางได้ (Crozier, 2000)

การสอบเข้ารับราชการในสมัยราชวงศ์ซ่ง จะสอบทุกสามปี แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับเขต (州试 zhōu shì) ระดับมณฑล (省试 shěng shì) และระดับพระที่นั่ง (殿试 diàn shì) การสอบระดับเขตจะสอบกันในช่วงฤดูใบไม้ร่วง จึงเรียกรสอบระดับเขตนี้อีกชื่อหนึ่งว่า การสอบฤดูใบไม้ร่วง (秋试 qiūshì) ส่วนการสอบระดับมณฑลจะสอบในฤดูใบไม้ผลิปีถัดไป จึงเรียกรสอบระดับนี้ว่า

การสอบฤดูใบไม้ผลิ (春试 chūn shì、春闈 chūn wéi) ซึ่งผู้สอบผ่านระดับเขตจะต้องเดินทางไปสอบระดับมณฑลที่เมืองหลวง (周兴绿, 2010:19) ในสนามสอบที่สร้างขึ้นโดยทางการ เรียกว่า ก่งยวน (贡院 gǒng yuàn) เมื่อสอบผ่านระดับนี้ได้แล้ว จึงจะมีสิทธิ์เข้าสอบต่อหน้าพระที่นั่ง ซึ่งองค์จักรพรรดิจะเป็นผู้ออกข้อสอบและตัดสินเอง แต่ในบางกรณีองค์จักรพรรดิจะออกมาทำการสอบด้วยพระองค์เองหรืออาจจะมีการแต่งตั้งขุนนางผู้ใหญ่เป็นผู้กำกับการสอบ ผู้ที่สอบได้ระดับนี้เรียกว่า ศิษย์แห่งโอรสสวรรค์ (天子门生 tiānzi ménshēng) จากนั้นองค์จักรพรรดิจะมีพระบรมราชโองการประกาศรายชื่อผู้ที่สอบผ่าน โดยเรียกใบประกาศแจ้งชื่อผู้ที่สอบผ่านว่า ประกาศชื่อทองคำ หรือ จินป๋ิง (金榜 jīnbǎng) ผู้ที่สอบได้อันดับที่หนึ่งเรียกว่า จ้วงหยวน (状元 zhuàngyuan) อันดับที่สองเรียกว่า ป๋ิงเหยียน (榜眼 bǎngyǎn) และอันดับที่สามเรียกว่า ทันฮวา (探花 tànhuā) (古代教育网, 2008)

สำหรับประชาชนโดยเฉพาะเหล่าบัณฑิตและปัญญาชนในสมัยราชวงศ์ซ่ง จะให้ความสำคัญกับการสอบจอหงวนอย่างมาก กล่าวกันว่า บัณฑิตและปัญญาชนส่วนใหญ่ล้วนเคยผ่านการสอบหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับการสอบจอหงวนมาแล้วทั้งสิ้น อาจเรียกได้ว่า การสอบเข้ารับราชการเป็นหน้าที่ของปัญญาชนในสมัยราชวงศ์ซ่ง เพราะการสอบผ่านคือการได้มาซึ่งชื่อเสียงและเกียรติยศ

ทั้งต่อตนเองและต่อครอบครัว เป็นสิ่งที่ใช้ชีวิตถึงความสำเร็จและ
ก้าวหน้าของชีวิต ดังนั้นจึงไม่แปลกที่แนวคิดเกี่ยวกับการเดินทาง
ไปสอบจอหงวนจะสามารถพบได้ในกวีนิพนธ์ชื่อ วรรณกรรมที่
โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ในสมัยราชวงศ์ซ่ง เช่น

《折丹桂》²

作者：王之道

送蓬、著、迈三子庚辰年省试

照人何处双瞳碧。欲去江城北。过江风顺莫迟留，
快雁序、飞联翼。西湖花柳传消息。知是东君客。家书
须办写泥金，报科名、题淡墨。

เจด้นกู่ย ของ หวางจื่อเต้า

ส่งฉวี จูและไล่ ทั้งสามท่าน ไปสอบระดับมณฑลปีเกิงเถิน

สองคาราวมรกดส่งไปยังที่ใดแล้ว

ปรารถนาไปทางเหนือเมืองเจียงเถิง

ข้ามแม่น้ำสายลมไหลลื่นไม่หยุดอยู่

แถวห่านป่า บินปีกเชื่อมกัน

ทะเลสาบซีหู บุปผาใบหลิวส่งข่าว

² เป็นชื่อเรียกชื่อไฟ นิยมใช้ในการส่งคนเมื่อต้องเดินทาง มาจากกวีนิพนธ์ชื่อที่กล่าวว่า
หนังสือเขียนดอกกุ้ยจอร์ (仙籍桂香浮) 1 บทมี 2 ท่อน ทั้งหมด 50 คำ (唐宋词鉴赏
辞典, 2009: 2630)

รู้ว่าเป็นอาคันตุกะท่านแห่งตะวันออก
ส่งสาส์นกลับบ้านเตรียมเขียนอักษรทอง
ประกาศชื่อ เขียนหมึกจาง

กวีนิพนธ์บทนี้ ประพันธ์ขึ้นเพื่อใช้เป็นกำลังใจให้แก่ผู้ที่กำลังจะไปสอบระดับมณฑลที่เมืองหลวง ผู้วิจัยเห็นว่า สองคา
หมายถึง ดวงตา ที่จ้องมองไปข้างหน้า แสดงให้เห็นถึงการมี
ปณิธานอันแรงกล้าและความมุ่งมั่น เมืองเจียงเหิง และ ทะเลสาบซี
หู ผู้วิจัยเห็นว่าหมายถึงเมืองอู่ฮั่น (武汉 Wūhàn) เมืองสำคัญใน
สมัยราชวงศ์ซ่ง คำว่า สายลมไหลลื่น หมายถึงการอวยพรให้การ
เดินทางไร้อุปสรรค ท่านแห่งตะวันออก หมายถึง นายท่านหรือผู้
เป็นเจ้าของบ้าน ซึ่งจากการวิเคราะห์ของผู้วิจัยเห็นว่า เข้าบ้านใน
เมืองหลวง หมายถึงองค์จักรพรรดิ การได้เป็นแขกขององค์
จักรพรรดิแสดงถึงการสอบผ่านการสอบเข้ารับราชการแล้ว เขียน
อักษรทอง หมายถึง ตัวอักษรสีทองที่ไว้เขียนอวยพรหรือแสดง
ความยินดีในงานมงคลต่างๆ ประกาศชื่อ เขียนหมึกจาง หมายถึง
เมื่อทางฝ่ายจัดการสอบ (礼部 Lǐ bù) ประกาศรายชื่อผู้ที่สอบผ่าน
จะใช้หมึกจางเขียนรายชื่อ

用前韵送彦开弟省试

风漪欲皱春江碧。予寄江城北。子今东去赴春官，
挽不住、遑风翼。 修程应过天池息。何处堪留客。预知
仙籍桂香浮，语祝史、休占墨。

ใช้ลำนากว๊ิบทก่อน ส่งเขียน ไค่น้องชายไปสอบระดับมณฑล
 ลมพักระลอกคลื่นรารอยจีบบนแม่น้ำไสรามรกด
 ส่งท่านไปทางเหนือเมืองเจียงเจิง
 วันนี้ท่านไปทางทิศตะวันออกเพื่อไปยังขุนนางใบไม้ผลิ
 รังไม่อยู่ บินไปกับสายลม
 เส้นทางยาว ไกลหนองน้ำสวรรค์ส่งข่าว
 ที่ใดเล่าจะสามารถหยุดยั้งท่านให้เป็นอาคันตุกะ
 รู้ล่วงหน้าถึงหนังสือเขียนกลืนดอกกุ้ยजर
 คำพูดอวยพรและเสียงทวย

กวีนิพนธ์บทนี้ ใช้ท่วงทำนองเดียวกับกวีนิพนธ์บทแรก เป็น
 การอวยพรให้ผู้ไปสอบเช่นเดียวกัน คำว่า ขุนนางใบไม้ผลิ (春官
 chūn guān) หมายถึง ฝ่ายจัดการสอบ (礼部 Lǐ bù)³ หนองน้ำ
 สวรรค์ ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะหมายถึง หนองน้ำสวรรค์กล้วยไม้ (木兰
 天池 Mùlán tiānchí) ที่อยู่ในเมืองอู่ฮั่น หนังสือเขียน (仙籍 Xiān
 jí) เป็นคำเรียกหนังสือที่ใช้จดชื่อ คุณสมบัติ ภูมิฐานะของผู้ที่สอบ
 ผ่าน⁴ ส่วน กลืนดอกกุ้ย ผู้วิจัยเห็นว่าหมายถึง การหักด้นกุ้ย (折桂
 zhē guì) ใช้เรียกคนที่สอบผ่านเช่นเดียวกัน เป็นการให้ความหมาย
 ของดอกกุ้ยฮวาเป็นสัญลักษณ์แทนการสอบ⁵

³ <http://dict.revised.moe.edu.tw> เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2555

⁴ <http://dict.revised.moe.edu.tw> เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2555

⁵ <http://dict.revised.moe.edu.tw> เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2555

用前韵送赵彦翔省试

雪晴山色分遥碧。辉映江南北。子今东去步蟾宫，
看少展、垂天翼。晚来江上西风息。算不是新丰客。明
年三月见君时，庆章绶、纡铜墨。

ใช้ลำนำนากวีบทก่อน ส่งจ้าวเยียนเสียงไปสอบระดับมณฑล

สี่สันแห่งภูผาแบ่งนภาสกลไส

ส่องแสงพร่าพราวทางเหนือของเจียงหนัน

วันนี้ท่านเดินทางไปทิศตะวันออกย่ำดวงจันทร์

ไม่หันกลับ ปณิธานอันสูงส่ง

ยามค่ำลมตะวันตกบนแม่น้ำส่งข่าว

ไม่ใช่อาคันตุกะแห่งชินเฟิง

ในปีหน้าเดือนสามยามพบท่าน

ฉลองตราขุนนาง คราประทับสายสีดำ

กวีนิพนธ์บทนี้ ใช้ท่วงทำนองเดียวกับกวีนิพนธ์สองบทแรก
คำว่า ดวงจันทร์ (蟾宫 chán gōng) ในบทประพันธ์ผู้วิจัยเห็นว่า
หมายถึงผู้ที่สอบผ่าน เพราะมีสำนวนเรียกผู้ที่สอบผ่านว่า หักดอก
กุยบนดวงจันทร์ (蟾宫折桂 chán gōng zhē guì) (汉语成语学习
词典, 2005: 82) ตราขุนนาง และ คราประทับสายสีดำ ผู้วิจัยเห็นว่า
กวีเลือกใช้เครื่องหมายที่แสดงให้ถึงการได้เป็นขุนนาง เพื่อแสดงให้เห็น
เห็นว่าสามารถสอบผ่านการคัดเลือกจนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นขุน
นางแล้ว

กวีนิพนธ์ทั้งสามบทได้แสดงให้เห็นถึงการอวยพรในการเดินทางไปสอบคัดเลือกเข้ารับราชการ กวีเลือกใช้จินตภาพของสายลมและสายน้ำส่งสหายไปสอบ ท้องฟ้าสดใส อากาศปลอดโปร่ง แสงที่พร่างพราย มีการใช้ภาพของการ บินไปบนท้องฟ้า หมายถึงการไปถึงจุดมุ่งหมายอย่างรวดเร็ว *ข้ามแม่น้ำสายลมไหลลื่นไม่หยุดอยู่* ในบทแรก *รู้ไม่อยู่* บินไปกับสายลม ในบทที่สองและไม่หันกลับ *ปณิธานอันสูงส่ง* ในบทที่สาม คือการไปตามปณิธานอันแรงกล้า ไม่ควรพะวักพะวง มุ่งหน้าไปตามที่ปรารถนา นอกจากนี้ มีการใช้คำที่บ่งชี้ถึงการสอบผ่าน ได้แก่ การเขียนอักษรทอง การประกาศชื่อ หมึกจาง หนังสือเขียน ดอกกุ้ยฮวา ดวงจันทร์ ตราขุนนางและตราประทับสายดำ กวีเลือกที่จะใช้คำที่สวยงาม คำที่ล้วนแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จที่ได้มาอย่างง่ายดาย

กวีนิพนธ์ที่ได้ยกมาเห็นได้อย่างชัดเจนว่า กวีเลือกใช้คำที่แสดงให้เห็นถึงความสวยงาม ความสำเร็จของการสอบผ่าน เป็นการชักชวนและให้กำลังใจแก่ผู้ที่จะไปสอบ แต่บางครั้งกวีก็เลือกที่จะใช้ความยากลำบากตลอดช่วงการเตรียมสอบมาให้กำลังใจ

《齐天乐》⁶

作者:张炎

几年槐市槐花冷，天风又还吹起。故篋重寻，闲书再整，犹记灯窗滋味。浑如梦里。见说道如今，早催行李。快买扁舟，第一桥边趁流水。阳关须是醉酒，柳条休要折，争似攀桂。旧有家声，荣看世美，方了平生英气。琼林宴喜。带雪絮归来，满庭春意。事业方新，大鹏九万里。

ฉีเทียนเล่อ ของ จางเหยียน

ก็ปีแล้วที่เมืองต้นหวายและดอกหวายเจียบเหงา สาย
ลมเริ่มพัดอีกครั้ง

เตรียมหาหีบเดินทางใบเดิม

หนังสืออ่านยามว่างจัดใหม่อีกครั้ง

ยังจำได้ถึงรสชาติของ ไคม์ไฟแขวนริมหน้าต่าง

ขุนมัวเหมือนอยู่ในความฝัน

หากพูดถึงบัดนี้ เตรียมกระเป๋าท่องเที่ยวพร้อม

รีบซื้อเรือสักลำ ริมสะพานแรกนั่งเรือตามสายน้ำ

ลำนํ้าหยางกวนสุดท้ายเมาสู่รา

กิ่งหลิวโปรดย่ำหัก แข่งกันหักกิ่งกุย

เพื่อนเก่าครอบครัวมีชื่อเสียง มองเกียรติยศอันรุ่งเรือง

⁶ เป็นชื่อเรียกฉือไฟ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า 《台城路》、《五福降中天》、《如此江山》 1 บทมี 2 ท่อน ทั้งหมด 102 คำ (唐宋词鉴赏辞典, 2009: 2631)

มุ่งไปยังชีวิตที่ผืนผายส่ง่างาม

งานเลี้ยงมงคลวงหลิน

นำปุยหิมะกลับมา

ห้องโถงเต็มไปด้วยกลิ่นอายแห่งใบไม้ผลิ

เรื่องราวใหม่ นักเดินบินธลาไปแก้หมีนลิ

กวีนิพนธ์บทนี้ แสดงภาพของชีวิตและการเดินทางของ
ปัญญาชนในการเดินทางไปสอบคัดเลือกเข้ารับราชการ เมืองฉัน
หฺวาย (槲市 huái shì) หมายถึง เมืองที่เป็นศูนย์รวมซื้อขายแลกเปลี่ยนหรือพุดคุยกันของนักศึกษาและปัญญาชนในเมืองฉางอัน
เนื่องจากเมืองดังกล่าวมีฉันทวยมาก จึงเรียกชื่อเมืองว่า หฺวายชื่อ
ส่วน ดอกหฺวาย (槲花 huái huā) หมายถึง เรื่องราวการสอบ
คัดเลือกเข้ารับราชการ (关传友, 2004: 80-81) ผู้วิจัยเห็นว่า บทแรก
เป็นการกล่าวถึงการเตรียมตัวก่อนไปสอบ เวลาการสอบคัดเลือกเข้า
รับราชการกลับมาอีกครั้งหลังจากที่ห่างหายไปนาน เหล่าปัญญาชน
ต้องเตรียมอุปกรณ์ที่จะต้องใช้ในการเดินทางไปสอบ ไม่ว่าจะเป็น
เสื้อผ้า หนังสืออ่านยามว่าง ของใช้ต่างๆ โคมไฟแขวนริมหน้าต่าง
ผู้วิจัยเห็นว่าหมายถึง การแขวนโคมไฟอ่านหนังสือตอนกลางคืน
เป็นความลำบากในการเรียนหนังสือและอ่านตำรา ภาพความ
ยากลำบากในวันนั้นเหมือนกับความฝัน ริมชื่อเรือสลักล่ำ ริมสะพาน
แรกนั่งเรือตามสายน้ำ แสดงภาพของการเดินทางด้วยเรือ

บทที่สอง กล่าวถึงการไปสอบคัดเลือก ลำนำหยางกวน มาจากชื่อบทเพลง หยางกวนซานเตี๋ย (《阳光三叠》 Yáng guān sān dié) เป็นท่วงทำนองเพลงที่ใช้บรรเลงขามลาจากกัน (丰家骅, 2007: 103) การดื่มสุราแสดงถึงความรู้สึกละแสร้งโศกจากการลาจากและความเหงา (许雪敏, 2007: 11) กิ่งหลิวโปรดย่ำหัก การหักกิ่งหลิวในวัฒนธรรมจีนเมื่อต้องไปส่งสหายและคนรัก นิยมหักกิ่งหลิวมอบให้กัน มีความหมายว่า อาลัยอาวรณ์ (惜别 xībié) อีกทั้งคำว่า หลิว (柳 liǔ) ของต้นหลิว ยังไปพ้องเสียงกับคำว่า หลิว (留 liú) ที่แปลว่า รั้งอยู่ อีกด้วย (李亚军, 2006) แข่งกันหักกิ่งกุย มาจากตำนาน หักคอกกุยบนดวงจันทร์ (蟾宫折桂 chán gōng zhē guì) หมายถึง การสอบผ่าน ผู้วิจัยเห็นว่า กวีเลือกใช้การหักของกิ่งไม้สองชนิด มาเปรียบเทียบจิตใจที่มุ่งมั่นของกวีว่า ไม่ควรอาลัยอาวรณ์การลาจาก แต่ควรมุ่งไปแข่งขันการสอบเข้ารับราชการจะดีกว่า เพื่อนเก่าครอบครัวมีชื่อเสียง มองเกียรติยศอันรุ่งเรือง มุ่งไปยังชีวิตที่ผั่งผายสว่างงาม หมายถึง หากสอบผ่าน ครอบครัวก็จะมีชื่อเสียง ตัวเองก็จะมีเกียรติยศ ไปที่ไหนก็มีแต่คนชื่นชม งานเลี้ยงมงคลวงหลิน หมายถึง งานเลี้ยงที่องค์จักรพรรดิพระราชทานให้แก่ผู้ที่สอบได้ ซึ่งจะจัดขึ้นที่อุทยานหลวงวงหลินเยียน (琼林宴 Qióng lín yàn) ราชอุทยานในสมัยราชวงศ์ซ่ง (甘松 刘尊名, 2008: 63) สามวรรคสุดท้าย ผู้วิจัยเห็นว่าหมายถึง เมื่อสอบได้ ก็จะมี

แต่บรรยากาศที่ดีที่เป็นมงคล สดชื่นราวฤดูใบไม้ผลิ นกเพิงบินถลาไปแก้มั่นลิ้น มาจากสำนวน นกเพิงเดินทางหมื่นลี้ (鹏程万里 péng chéng wàn lǐ) หมายถึง เส้นทางสุดแสนไกล (现代汉语规范词典, 2004: 986) ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นการแสดงถึงอุปสรรคมากมายที่จะต้องฝ่าฟันไปให้ได้โดยไม่ย่อท้อ และให้กำลังใจแก่ผู้เดินทางไปสอบ

กวีนิพนธ์ที่ยกตัวอย่างมา ล้วนแสดงให้เห็นถึงจิตใจที่มุ่งมั่น เพื่อที่จะผ่านการสอบจอหงวน คำที่ใช้ในกวีนิพนธ์ล้วนแสดงถึงความสวยงาม ความยิ่งใหญ่ ความสำเร็จ และแสดงว่าการเดินทางไม่ได้ยากอย่างที่คิด เพราะเห็นได้จากความสามารถของผู้ที่จะไปสอบในการซื้อเรือและมีการขนสมบัติติดตัวไปจำนวนมาก แสดงว่าผู้ที่จะไปสอบเป็นผู้ที่มีฐานะหรือเป็นชนชั้นสูงที่สามารถจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทางได้ ตรงข้ามกับปัญญาชนยากจนที่ต้องเดินทางด้วยเท้าไปยังเมืองหลวง แน่แน่นอนว่า การเดินทางต้องเดินทางในช่วงฤดูหนาว เพราะการสอบระดับเขตจะจัดสอบในช่วงปลายฤดูใบไม้ร่วง และเพื่อไปสอบให้ทันฤดูใบไม้ผลิ ผู้เข้าสอบจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงการเดินทางช่วงฤดูหนาวได้ ดังนั้น การเดินทางจึงยากลำบากมาก เช่น

《瑞鹤仙》⁷

作者：曹豳

春闹期近也，望帝京迢递，犹在天际。懊恨这双脚底。不惯行程，如今怎免得，拖泥带水。痛难禁、芒鞋五耳。倦行时、着意温存，笑语甜言安慰。争气。扶持我去，选得官来，那时赏你。穿对朝靴，安排在轿儿里。抬来抬去，饱餐羊肉滋味。重教细腻。更寻对、小小脚儿，夜间伴你。

ร่ำเหอเซียน ของ เฉาปิ่น

ใกล้ถึงการสอบดูใบไม้ผลิแล้ว

มองเมืองจักรพรรดิอันแสนไกล ราวอยู่ปลายขอบฟ้า

ทุกขัณฑ์กับรอยเท้าคู่นี้

ไม่คุ้นชินกับเส้นทาง บัดนี้จะหลีกเลี่ยงได้เช่นไร

(เส้นทาง)มีแต่โคลนเลน

ทุกขัณฑ์เกินทน สวมรองเท้าฟาง

ยามอ่อนเพลีย(เบื่อ)จากการเดินทาง

ใช้ความอ่อนโยน เรื่องตลกคำหวานช่วยปลอบใจ

มุนานะบากบั่น

ช่วยประคับประคองให้เข้าไป เลือกให้ได้เป็นขุนนาง

เวลานั้นปูนบำเหน็จให้ท่าน

⁷ เป็นชื่อเรียกชื่อใบ ปรากฏครั้งแรกในกวีนิพนธ์ของโจวปังเชียน (周邦彦) 1 บทมี 2

ท่อน ทั้งหมด 102 คำ (唐宋词鉴赏辞典, 2009: 2640)

สวมรองเท้าสำหรับเข้าเฝ้าฯ

จัดการยมนั่งในเกี้ยว หามไปหามา

อัมหารสชาติของเนื้อแพะ

ให้ความสำคัญกับการศึกษาละเอียดลออ

แสวงหาเท้าเล็กๆ สักคู่ อยู่เป็นเพื่อนยามราตรี

ผู้วิจัยเห็นว่า กวีนิพนธ์บทนี้ กวีใช้การบรรยายความรู้สึกของ กวีขณะเดินทางไปสอบคัดเลือกเข้ารับราชการที่เมืองหลวง กวีพูดถึง ความยากลำบากขณะเดินทางไปเมืองหลวง บัดนี้จะหลีกเลี่ยงได้ เช่นไร เป็นความรู้สึกของกวีถึงความจำเป็นต้องไปสอบและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ (เส้นทาง) มีแต่โคลนเลน แสดงให้เห็นว่าเป็น ช่วงปลายฤดูหนาวเข้าฤดูใบไม้ผลิ เพราะหิมะละลายและเริ่มมีฝน ตก พื้นดินจึงเป็นโคลนเลน การสวม รองเท้าฟาง หมายถึงกวีเป็นคนที่ยากจน ระหว่างการเดินทางที่ยากลำบาก กวีมีแต่ ความ อ่อนโยน เรื่องดลก คำหวาน เป็นกำลังใจให้ผ่านพ้นวันเวลาที่ ลำบากไปได้

บทที่สอง บรรยายถึงความฝันของกวีว่า หากสอบผ่านได้เป็น ขุนนางแล้ว ชีวิตก็จะเต็มไปด้วยสิ่งที่ดีๆ กวีเลือกใช้ รองเท้า มา เปรียบเทียบสภาพก่อนและหลังสอบ รองเท้าฟาง หมายถึงรองเท้า ของชาวบ้านที่ไม่ได้มีฐานะ รองเท้าเข้าเฝ้าฯ เป็นรองเท้าของขุนนาง ใช้ รอยเท้า คือการเดินทางด้วยเท้า เปรียบเทียบกับการ นั่งเกี้ยว ส่วน การหาเท้าเล็กๆ หมายถึงเท้าของสตรีชั้นสูงในสมัยราชวงศ์ซ่ง

เนื่องจากในสมัยนั้น สตรีในวังและสตรีชั้นสูงนิยมให้บุตรสาวรัดเท้า (朱玲燕, 2007: 1)

กวีนิพนธ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความยากลำบากในการเดินทางไปสอบจอหงวนที่เมืองหลวง กวีเลือกใช้การปลอมประโลมใจตนเองด้วยการนึกถึงความสำเร็จและความสุขที่จะได้รับหลังจากสอบผ่านแล้ว และเมื่อไปถึงเมืองหลวง เหล่าผู้เข้าสอบก็ต้องเผชิญกับสนามสอบที่วุ่นวายและความลำบาก เช่น

《青玉案》⁸

作者：无名氏

钉鞋踏破祥符路。似白鹭、纷纷去。试盪幞头谁与度。八厢儿事，两员直殿，怀挟无藏处。 时辰报尽天将暮，把笔胡填备员句。试问闲愁知几许？两条脂烛，半盂馎饭，一阵黄昏雨。

ขิงยูวี่อัน (ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง)

รองเท้าตะปูชำไปบนถนนเสียงผู้

ดูราวกับนกกระสาขาว ไปกันอย่างแข็งแะ

กล่องเครื่องสอบ ผัวรัட்சีรยะใครเล่าจะคำนึงถึง

⁸ เป็นชื่อเรียกฉือไฟ นำมาจากกวีนิพนธ์ชื่อ กลอนสี่โคลง (《四愁诗》) ของจางเหิง (张衡)

ในสมัยราชวงศ์ซ่งตะวันออก 1 บทมี 2 ท่อน ทั้งหมด 67 คำ (唐宋词鉴赏辞典, 2009: 2633)

ทหารมากมาย เจ้าหน้าที่ราชสำนักสองนายตรวจสอบ
ที่ซุกไว้ไม่มีที่ซ่อน

เวลาหมดไปเข้าจรดเย็น ใช้พู่กันเดิมคำมั่วก่อนส่ง
สองถามดูว่าความทุกข์นี้มากมายเพียงใด

เทียนไขสองเล่ม ข้าวบูดครึ่งชาม ฝ่นยามเย็นพักหนึ่ง

ผู้วิจัยเห็นว่า ภาพที่กวีแสดงให้เห็นคือความวุ่นวายและความ
น่าสงสารของเหล่าผู้เข้าสอบคัดเลือก รองเท้าตะปู เป็นรองเท้าที่ใส่
เดินสำหรับหน้าฝน เนื่องจากในฤดูใบไม้ผลิในประเทศจีนเป็นช่วง
ที่ฝนตกชุก ถนนเสียดลื่น (祥符路 Xiángfú lù) คือชื่อถนนในเมือง
ไคเฟิง (开封 Kāifēng) เมืองหลวงของราชวงศ์ซ่งเหนือ ดูราวกับนก
กระสาขาว เนื่องจากเครื่องแต่งกายของบัณฑิตหรือคนธรรมดา
มักจะเป็นสีขาว (甘松 刘尊名, 2008: 65-66) ดังนั้นเมื่อมีผู้คน
เดินทางมาเข้าสอบมากมายจึงดูเหมือนกับฝูงของนกกระสาขาวที่ส่ง
เสียงร้องดัง กล้องเครื่องสอบ ฝักรัดศีรษะ ใครเล่าจะคำนึงถึง ในที่นี้
ผู้วิจัยเห็นว่า เมื่อเร่งรีบไปเข้าสอบ แม้แต่กล้องที่ใส่เครื่องใช้ในการ
สอบและผ้าที่รัดศีรษะก็ไม่เรียบร้อย เป็นภาพของความฉุกละหุก
ทหารมากมาย เจ้าหน้าที่ราชสำนักสองนายตรวจสอบ ที่ซุกไว้ไม่มีที่
ซ่อน แสดงภาพของการตรวจตราเข้มงวดก่อนเข้าสนามสอบ เพื่อ
ไม่ให้เกิดการทุจริตแอบพกคำตอบเข้าไปดู

เมื่อเข้าไปได้แล้ว ก็ต้องใช้เวลาทำข้อสอบเข้าจรดเย็น เพราะ
ในการสอบนั้น เมื่อเข้าสู่สนามสอบแล้วจะไม่สามารถออกจาก

สนามสอบได้จนกว่าจะสิ้นสุดการสอบ ซึ่งใช้ระยะเวลาในการสอบหลายวัน ผู้เข้าสอบจะนั่งในช่องเล็กๆ ที่มีเพียงโต๊ะและที่นั่ง เทียนไขที่ทางการแจกให้สำหรับใช้ตอนกลางคืน อาหารทางการจะเป็นผู้ส่งให้ ดังนั้น เมื่อต้องทำข้อสอบทั้งวัน จึงไม่มีเวลาที่จะรับประทานอาหาร เมื่อตกค่ำข้าวจึงบูด ยิ่งเมื่อฝนตกก็ต้องยิ่งเผชิญกับความยากลำบากมากขึ้น กวีสามารถบรรยายภาพที่น่าขบขัน ความวุ่นวาย ความพยายามที่จะโกงข้อสอบของผู้เข้าสอบ แต่ในขณะเดียวกัน กวีได้บรรยายถึงความทุกข์ของเหล่าผู้เข้าสอบที่จะต้องเผชิญกันในสนามสอบอันดุเดือดนี้

เมื่อผลการสอบประกาศออกมา ก็ย่อมต้องมีผู้ที่พลาดหวัง เช่น

《柳梢青》⁹

作者：董德元

满腹文章，满头霜雪，满面埃尘。直至如今，别无收拾，只有清贫。功名已是因循。最懊恨、张巡李巡。几个明年，几番好运，只是瞒人。

หลิวเซาชิง ของ ด่งเต๋อหยวน

บทความเต็มท้อง หิมะเต็มศีรษะ ผุ่นธุลีเต็มหน้า
จนถึงบัดนี้ ยังไม่ได้จัดการ มีเพียงความลำบากยากแค้น

⁹ เป็นชื่อเรียกชื่อใด เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า หล่งโถวเยว่ (《陇头月》) 1 บทมี 2 ท่อน ทั้งหมด

49-50 คำ (唐宋词鉴赏辞典, 2009: 2635)

ชื่อเสียงเป็นเพียงการผลัดวันประกันพรุ่ง

เคียดแค้นที่สุด (คือ) จางสวินหลี่สวิน

อีกก็ปีหน้า อีกก็โชคอำนวย ถึงจะเข้าตาคน

กวีนิพนธ์บทนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า น่าจะประพันธ์ขึ้นหลังจากที่กวีพลาดหวังจากการสอบเข้ารับราชการ เนื่องจากเนื้อหาของบทกวีเต็มไปด้วยอารมณ์ผิดหวัง บทความเต็มท้อง หิมะเต็มศีรษะ ผุ่นธูลีเต็มหน้า หมายถึง การอ่านหนังสือเต็มที่โดยเปรียบเทียบกับภาพของบทความที่อัดแน่นเต็มอิม และความยากลำบากในการเดินทางไปสอบที่เมืองหลวงด้วยภาพของหิมะและผุ่นธูลี แต่เพราะพลาดหวัง สิ่งที่กวีได้รับจึงเป็นเพียง ความลำบากยากแค้น ชื่อเสียงเป็นเพียงการผลัดวันประกันพรุ่ง แสดงออกถึงความผิดหวังและน้อยใจว่าตนไม่สามารถมีชื่อเสียงอย่างที่หวังไว้ได้ ส่งผลให้รู้สึกอิจฉา จางสวินหลี่สวิน ทั้งสองคนเป็นวีรบุรุษที่มีชื่อเสียง จางสวิน (张巡 Zhāng Xún ค.ศ. 709-757) เป็นแม่ทัพที่มีชื่อเสียงในสมัยราชวงศ์ถัง (董毅之 张小平, 2006: 114) ส่วน หลี่สวิน (李巡 Lǐ Xún ไม่ปรากฏปีเกิด - ค.ศ. 189) เป็นขุนนางที่ซื่อสัตย์และได้รับการสรรเสริญในสมัยปลายราชวงศ์ฮั่นตะวันออก (王永平, 2007: 151) หากเมื่อกวีนำวีรบุรุษทั้งสองเปรียบเทียบกับตนเองแล้วกลับไม่มีใครรู้จักตัวกวี ส่วนวรรคสุดท้าย อีกก็ปีหน้า อีกก็โชคอำนวย ถึงจะเข้าตาคน แสดงถึงอารมณ์ท้อแท้ใจว่าเมื่อใดข้อสอบที่ตนเองเขียนตอบจะได้รับการพิจารณาให้สอบผ่าน

ลักษณะกวีนิพนธ์บทนี้ แสดงถึงความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจของ กวีที่สอบไม่ผ่าน แต่กวีก็ไม่ได้มีความประสงค์จะยุติการสอบแต่อย่างใด เพราะจากประโยคที่ว่า *อีกปีหน้า* แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจของกวีที่ยังคงจะสอบต่อไปจนกว่าจะ *เข้าตาคน*

การเดินทางเพื่อการสอบจอหงวนนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการ แสดงถึงแนวคิดที่สำคัญคือ การได้เป็นขุนนางหรือเป็นข้าราชการ การได้มีโอกาสเข้าไปทำงานรับราชการหรือการได้เป็นขุนนาง คือ การดำเนินตามความสัมพันธ์ระหว่าง *ผู้ปกครองกับขุนนาง* (君臣 jūn chén) ให้ปรากฏ ดังคำกล่าวในคัมภีร์หลุนยฺวี่ (论语 Lún Yǔ) ที่กล่าวว่า การไม่เข้ารับราชการเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อาวุโสกับผู้เยาว์ยังไม่อาจละได้ โฉนจะละหน้าที่ระหว่าง *ผู้ปกครองและข้าบริพาร* ได้แล้ว... วิทยาลัยนเข้ารับราชการก็เพื่อดำเนินตามความถูกต้อง (สุวรรณ แปล, 2551: 298) (不仕无义，长幼之节，不可废也，君臣之义，如之何其废也？… 君子之仕也，行其义也。《论语·微子》) หมายความว่า การเข้ารับราชการคือการแสดงถึงคุณธรรมตามหลักคำสอนของขงจื้อและเป็นการนำความรู้ที่ได้ร่ำเรียนมาให้เกิดประโยชน์ การได้เป็นข้าราชการคือวิธีการหนึ่งในการฝึกปฏิบัติสิ่งที่ได้ร่ำเรียนมา (学而时习之 xué ér shí xí zhī) ดังนั้น ปัญญาชนจึงควร ร่ำเรียนแล้วหากมีพลังเหลือก็ควรรับราชการ (学而优则仕。xué ér yōu zé shì 《论语·子张》) การสอบจอหงวนนี้จึงเปรียบเสมือนเป็นประตูหรือบันไดก้าวแรกอันจะ

นำไปสู่การได้เป็นขุนนาง ซึ่งหมายถึง การเปลี่ยนแปลงยกระดับชนชั้นทางสังคมของผู้ที่สอบผ่านอีกด้วย

บรรณานุกรม

- สุวรรณา สถาอานันท์ ผู้แปล. หลุนอี้ว : ขงจื๊อสนทนา (The Analects of Confucius). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- Elman, B. A. (2000). *A Cultural History of Civil Examinations in Late Imperial China*. Berkeley and Los Angeles. University of California Press.
- Crozier, J. (2002). A unique experiment. *Focus Magazine* Issue 12. Society for Anglo-Chinese Understanding. Retrieved from <http://www.sacu.org/examinations.html>
- 陈裕祯. 2004. 《中国文化要略》. 北京: 外语教育与研究出版社.
- 董毅之 张小平. 2006. 《张巡抵抗安史叛军斗争研究》. 安徽广播电视大学学报. 第 02 期.
- 丰家骅. 2007. 《阳关·阳关曲·阳关三迭》. 寻根. 第 05 期.
- 甘松 刘尊名. 2004. 《悲喜酸辣: 宋词中的科举剪影》. 古典文学知识. 第 04 期.
- 关传友. 2004. 《论中国的槐树崇拜文化》. 农业考古. 第 01 期.
- 李行健. 2004. 《现代汉语规范词典》. 北京: 外语教学与研究出版社.
- 李亚军. 2006. 《折柳送别解——论折柳民俗蕴涵的树神崇拜、生殖信仰观念》. 阴山学刊. 第 04 期.
- 唐圭璋. 2009. 《唐宋词鉴赏辞典》. 上海: 上海辞书出版社.
- 汀滢. 2008. 《宋代的科举制度》. Retrieved from

<http://www.confucianism.com.cn/html/jiaoyu/2299840.html>

汪耀楠. 2005. 《汉语成语学习词典》. 北京: 外语教学与研究出版社.

王永平. 2007. 《东汉后期之宦官与社会文化变迁》. 江海学刊. 第 02 期.

许璇. 2008. 《略论宋代军事力量衰弱的原因之一: 重文轻武》. 黑龙江史志. 第 16 期.

许雪敏. 2007. 《论中国古诗词中酒意象的翻译》. 硕士学位论文. 上海大学.

中华民国教育部. 1994. 《重编国语辞典修订本》 Retrieved from <http://dict.revised.moe.edu.tw/index.html>

周兴绿. 2010. 《论宋代科举的解试与省试诗》. 铜仁学院学报. 第 01 期.

朱玲燕. 2007. 《缠足: 作为审美文化的解读》. 硕士学位论文. 浙江大学传媒与国际文化学院.

ABSTRACT

Journey to the Imperial Examination in *Ci* Poetry of the Song Dynasty

Puriwan Waranusast

China's imperial examination played an important role in the Song Dynasty. It not only followed the state policy of stressing civil matters and lessening the military, but was also the way to shift one's social status from scholar to bureaucrat. *Ci* poetry of the Song dynasty reflected the importance of the imperial examination as the way to gain reputation and dignity. It illustrated the poets' emotions during their journey and their disappointment after they failed. The imperial examination also showed the bureaucratic idea which followed the concept of the relationship between monarch and subjects.

Keywords: *imperial examination, Ci poetry of the Song Dynasty*